

SECTORUL paleolitic al Institutului de arheologie în colaborare cu Muzeul regional Constanța a efectuat săpături și sondaje în peșterile de pe teritoriul comunei Cheia (raionul Medgidia), în perioada 16 iunie—4 iulie 1957.

I. PEȘTERA DE LA IZVOR¹

Obiectivul principal a fost continuarea săpăturii din anul precedent în peștera de la Izvor, situată în marginea de sud-vest a satului, pe latura dreaptă a văii

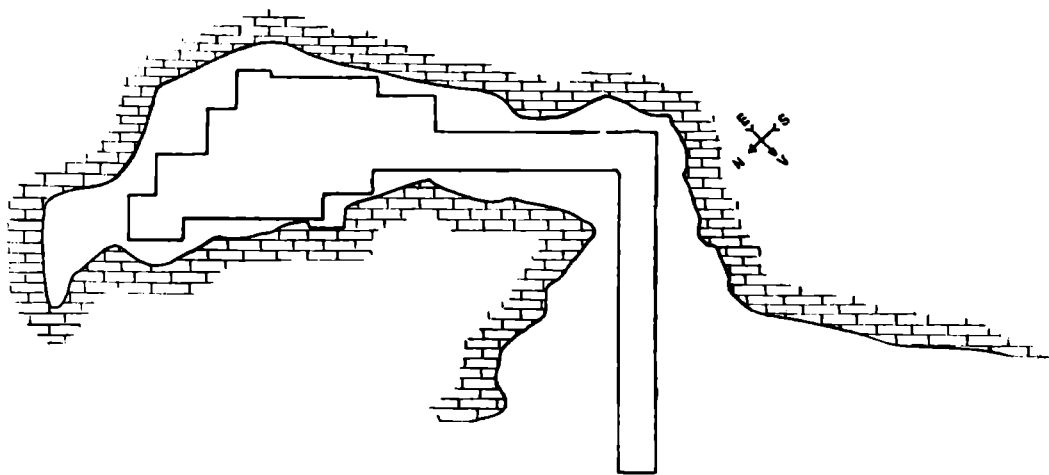

Fig. 1. — Cheia-Peștera de la Izvor: planul săpăturilor din anii 1956—1957.

Ghelengicului, în apropierea confluenței Ghelengicului cu Casimcea, la altitudinea de circa 25 m.

Această peșteră a fost săpată în întregime, lăsându-se numai câteva profile ca martori pe margini. S-a săpat și în exterior un șanț de 8 m × 1 m pe mijlocul conului de umplere din fața peșterii (fig. 1).

Rezultatele sînt următoarele:

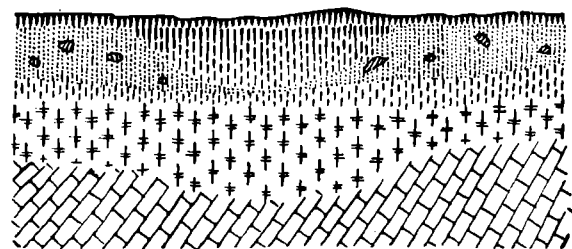
a) Nivelul musterian e situat în interiorul peșterii spre fund, direct pe stîncă vie într-o adîncitură albiată situată cu circa 0,60—0,80 m mai jos de cît pragul

¹ Pentru peștera de la Izvor, din dreapta văii Ghelengicului, vezi raportul de săpături al sectorului paleolitic din anul 1956, în *Materiale*, V, p. 15.

Peștera de la Izvor are o lungime maximă de 14,35 m și o lățime de 4,90 m în interiorul ei. A se vedea și planul făcut de Al. Păunescu și N. Harțuchi (fig. 1).

de la intrarea peșterii. Stratul mustertian reprezintă un loess macroporic gălbui pal, în amestec cu mărunte concrețiuni calcaroase avînd pînă la 30 mm diametru (fig. 2). Este un loess de peșteră, în constituția căruia intră și grăunțe de nisip eolian, ceea ce demonstrează o climă aridă rece. Acest strat a oferit un bogat material arheologic litic, format din vîrfuri de mină triunghiulare, cu retușe marginale oblice ventrodorsale pe laturi și chiar unele cu retușe dorsoventrale, rezuitoare pe așchii, așchii și lame late cu sau fără retușe laterale, precum și un gratoar (fig. 3/8—13).

Silexul din care sînt obținute uneltele, nu e uniform ca granulație și culoare, ceea ce arată că nu avem un anumit loc de aprovizionare cu materie primă ci era

LEGENDĂ

- Pămînt negru (post-paleolitic)
- " gălbui cu pietre
- " brun-gălbui (aurignacian)
- +++ " brun-roșcat (mustertian superior)
- XXX Sîncă

Fig. 2. — Cheia-Peștera de la Izvor: profilul peretelui de est, porțiunea A—B.

Equus caballus fossilis, *Rhinoceros antiquitatis*, *Cervus elaphus*, *Bos sp.*, *Hyaena spelaea*. Împreună cu piesele descoperite în 1956 am descoperit 140 de resturi fosile dentiție determinabilă în următoarea asociație și frecvență:

<i>Ursus spelaeus</i>	90	64,29%
<i>Equus caballus fossilis</i>	29	20,72%
<i>Rhinoceros antiquitatis</i>	14	10,00%
<i>Hyaena spelaea</i>	3	2,14%
<i>Cervus elaphus</i>	3	2,14%
<i>Bos sp.</i>	1	0,71%
	140	

Prezența rinocerului siberian, a ursului și hienei de peșteră, ne demonstrează o fază de climă rece. Sintem, după toate probabilitățile, în Würm I.

b) Nivelul aurignacian a fost surprins numai spre fundul peșterii și este așezat direct pe mustertian. Grosimea acestui nivel variază între 0,04—0,20 m. reprezentînd o depunere loessică gălbui prăfoasă în amestec cu bucățele de calcar în spărtură tăioasă, colțuroasă, care denotă o climă rece și uscată. Cultura materială a epocii se caracterizează prin așchii, lame cu sau fără retușe marginale și un gratoar pe frîntură de lamă scurtă (fig. 3/1—7).

Ne aflăm în fața obișnuitelor refugii aurignaciene mijlocii în peșteri. Slab documentat și aici ca și în peșterile carpatice, Baia de Fier, Băile Herculane, Boroșteni și Ohaba Ponor.

¹ După materialul fotografic inedit oferit sectorului de N. Djambazov.

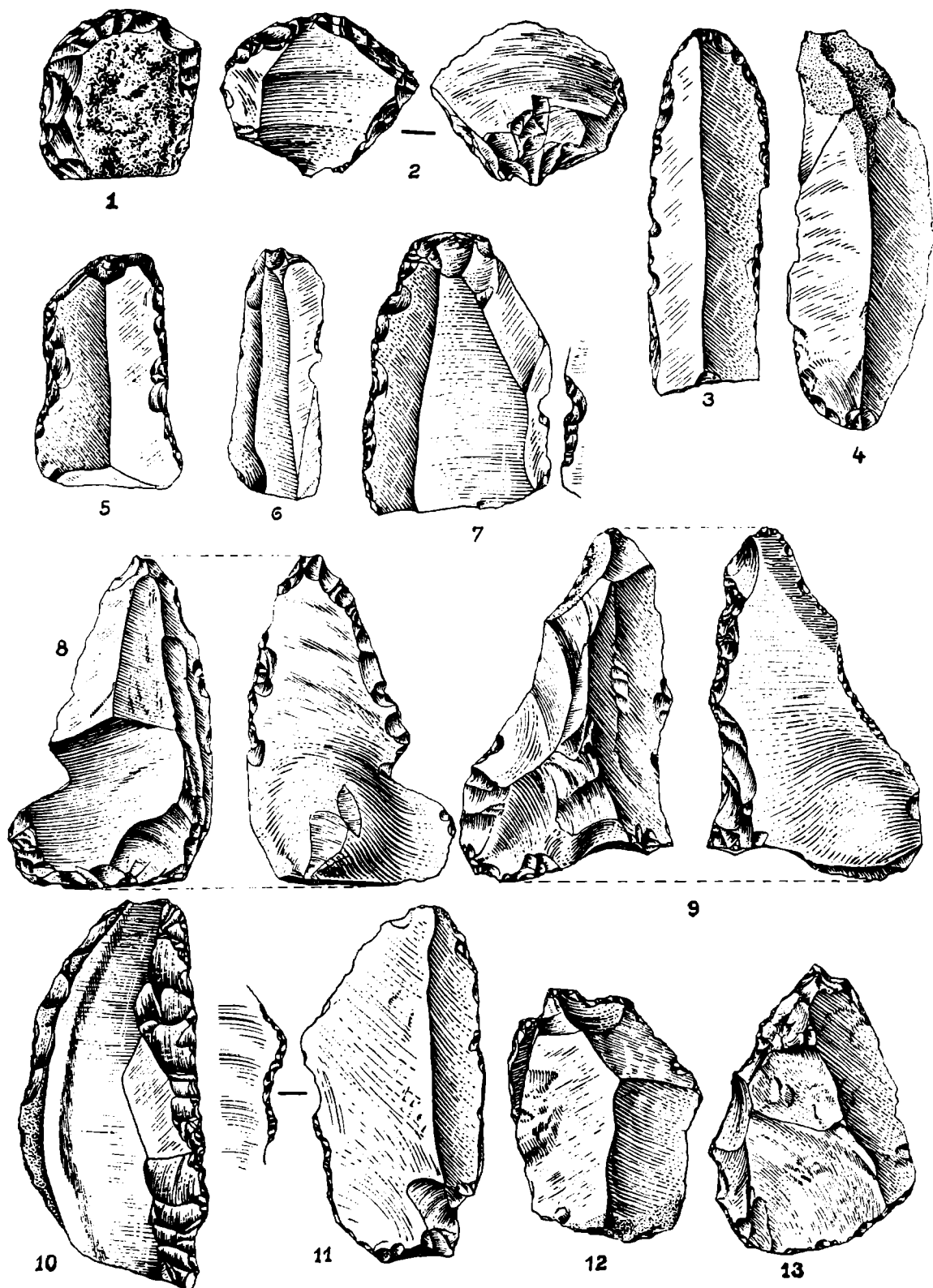

Fig. 3. — Cheia-Peștera de la Izvor: 1, răzuitor; 2—7, așchii și lame aurignaciene retușate; 8, 9, virfuri musteriene; 10, răzuitor musterian; 11—13, așchii musteriene.

Pentru o încadrare mai strânsă în cadrul dezvoltării aurignacianului mijlociu, nu avem suficient material caracteristic. Îl alăturăm provizoriu de recente descoperiri făcute de arheologul N. Djambazov la Lovci în peștera Vasilewski, unde această industrie lamelară a fost descoperită în asociere cu vîrfuri foliacee lucrate în tehnica szeletiană¹.

Fauna e mai săracă; menționăm numai menținerea ursului de peșteră și apariția mistrețului *Sus scrofa*.

c) Nivelul steril din punct de vedere arheologic și faunistic are o grosime de 0,06—0,17 cm și a fost observat în mijlocul peșterii în special în marginea de sud a ei. Este o depunere fină, gălbui deschisă cu frecvente bucățele de calcar rotunjite, avînd un diametru de 2—3 cm datorită, în parte, inundării peșterii de către apele al căror debit a crescut în ultimul interstadiu. Dovada depunerii acestui strat și prin inundație o alcătuiește însăși constituția mineralogică a nisipului, în care apar frecvent boabe cu o granulație mai mare, de roci mai vechi, cum este sistul verde paleozoic și cuarțul. O analiză micromineralogică va preciza și mai bine aceasta.

Această inundație post aurignaciană a spălat pe o anumită porțiune atît nivelul aurignacian, cît și limita superioară a mustertianului. Numai așa se explică existența unor elemente paleolitice în partea de bază a stratului de cultură din șanțul III, trasat în conul de umplere din fața peșterii. În masa tuturor straturilor se găsește mult calcar diseminat și infiltrat prin spălare din masivul peșterii. Toate fac puternică efervescență la acidul clorhidric diluat. Pînă la obținerea analizelor ce urmează a se face probelor ridicate din cele trei depuneri și executarea unui sondaj geologic în depozitele sedimentare din Cheile Ghelengicului, socotim că putem afirma în linii mari următoarele:

I. Sculptarea peșterii s-a făcut în timpul unei transgresiuni marine ce a avut loc în penultimul interglaciar Riss-Würm.

II. Părăsirea peșterii de către ape a avut loc la începutul stadiului Würm I.

III. Prima locuire în peșteră-mustertianul — aparține primului stadiu glacial al ultimei glaciațiuni Würm I și a doua locuire în totul sporadică — aurignacianul — celui de-al doilea stadiu Würm II.

IV. Suprapunerea directă a aurignacianului peste mustertian se datorește probabil unei spălări ce a avut loc în timpul unor eventuale inundații din interstadiul Würm I — Würm II. Sondajele geologice ce urmează a se face vor avea darul să lămurească dacă este vorba de transgresiuni marine sau simple inundații.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR

d) Nivelul neolitic *Hamangia* e situat în mijlocul peșterii uneori direct pe mustertian. S-a observat și o groapă care străbate aproape tot nivelul mustertian.

Ceramica constă din fragmente cu suprafețele exterioare lustruite, cu decor incis, tipice fazei Ceamurlia de Jos. Foarte rar apare decorul cu caneluri fine, cu substanță albă care umple spațiul adîncit și barbotina.

S-au găsit în același nivel și cîteva fragmente gumelnițene aparținînd atît fazei de început cît și fazei de sfîrșit numită de unii cercetători Gumelnița D. Din faza gumelnițeană de început au apărut cîteva profile de buze de strachină

¹ După materialul fotografic inedit oferit sectorului de N. Djambazov.

cu decor incis, iar unul cu umărul scrijelat. Un alt fragment menține decorul cu grafit.

Cele câteva fragmente, a căror pastă conține multă scoică pisată, le-am atribuit fazei Gumelnița D. Un alt ciob, tot cu scoică pisată, conține un decor șnurat, în genul acelor care constituie specia Cucuteni «C».

Ca utilaj litic în nivelul neolitic sînt prezente lamele și răzuitoarele de silex.

e) *Nivelul hallstattian*. Fragmente ceramice, caracteristice acestui nivel, s-au găsit în nivelul de bază de culoare neagră gălbuie, gros de 0,04—0,25 m al stratului de cultură din șanțul III, trasat în fața peșterii. Se pare că nu este vorba de o locuire hallstattiană, deoarece ceramica acestei epoci este amestecată cu alte elemente culturale mai vechi paleolitice, neolitice (Hamangia), și chiar mai noi, dacice. Acest amestec se datorește alunecărilor de pantă. Ceramica hallstattiană găsită aici constă din fragmente cu una sau ambele suprafețe negre lustruite. Decorul e incizat și constă din linii mari și mici. Un fragment prezintă o proeminență mare înconjurată de cercuri și mici adîncituri distanțate.

f) *Nivelul geto-dacic*. Puține fragmente ceramice, caracteristice acestei perioade s-au găsit spre fundul peșterii, în pămîntul de asvîrlitură, amestecate uneori cu altele actuale. O locuire mai bogată cu o vatră groasă de circa 0,03—0,05 m, s-a observat în porțiunea dinspre intrarea peșterii (materialul arheologic din acest nivel se întinde pe o lungime de 5—6 m, de la gură spre fund). Vatra bogată în cărbune și cenușă stă direct pe stîncă și datorită arderii puternice a crăpat și a devenit sfărîmicioasă.

Fragmente ceramice se împart în două mari categorii: 1) Ceramică grecească de import (fragmente de buze și funduri de amfore, sau de alte vase de pastă fină cărămizie, cu firnis negru sau verzui și o mănășcă de amforă tasiiană, cu șampilă fragmentară. 2) Ceramică dacică autohtonă de pastă grosolană, ale cărei fragmente, adeseori cu suprafețele exterioare afumate prezintă ca decor brîul cu sau fără alveole.

Obiectele de metal descoperite sînt: un cui de fier, două vîrfuri de săgeată din bronz, unul piramidal iar altul plat cu nervură mediană pe mijloc, precum și o brățară de sîrmă de aramă cu capetele îngroșate.

Elementele culturale găsite în acest nivel prezintă mari analogii cu cele din nivelele de locuire dacică din peștera Gura Dobrogei, datate în sec. III î.e.n., după o monedă histriană.

g) *Nivelul prefeudal* a fost surprins în șanțul III în fața peșterii. Depunerea din această vreme are o grosime de 0,50—1,08 m. Distingem aici fragmente ceramice romane (amfore și alte vase) unele cu decor canelat sau cu angobă alb-gălbuie, precum și fragmente de pastă cenușie cu lustrul negru.

h) *Nivelul feudal timpuriu* a apărut tot în șanțul III, suprapunîndu-se direct celui feudal. Are o grosime de circa 0,20—0,90 m. Ceramica de aici cuprinde fragmente de pastă impură de culoare neagră sau cenușiu-cărămizie, cît și fragmente de pastă pură cărămizie. Majoritatea ceramicii prezintă ca decor linii incise dispuse paralel, oblic și în val. Distingem buzele de oale cu marginea răsfrîntă puternic în afară sau cu profilul drept.

S-au mai găsit și alte obiecte, ca de pildă: 1) două vîrfuri de săgeată din fier, unul cu aripioare, lung de 9 cm, cu piciorul rotund, găurit în capăt pentru prins în coadă și altul lung de 7 cm cu lama de formă romboidală, cu piciorul negăurit, 2) un vîrf piramidal din corn, lung de 4 cm, cu suprafețele lustruite, baza pătrată, tăiată orizontal și perforată în mijloc, probabil, pentru înmănușare, 3) două mărgelile, una de sticlă, rotundă, perforată vertical și alta discoidală, de ametist, perforată orizontal.

Fauna constă din: oase și dentiție de oaie, cal, câine, coarne de căprioară și cochilii de melci (*Helix pomatia*).

Ceramica din nivelul feudal timpuriu, după decorul și forma vaselor, prezintă mari analogii cu aceea găsită în alte așezări din Dobrogea: Dinogetia și Capidava. La biserița din satul Basarabi, descoperită recent, datată la sfârșitul sec. X (992), s-au găsit fragmente ceramice cu forme și decor identice cu cele din nivelul nostru. Toate aceste analogii ne permit să atribuim și ceramica de la Cheia secolului X.

II. PEȘTERA DE LA BABA¹

În această peșteră situată la sud de satul Cheia, la locul numit de localnici « La pământul galben » au apărut trei nivele de vatră, bogate în ceramică. Primele două nivele aparțin neoliticului gumelnițean, din fazele de început ale acestei culturi și se înscriu pe o grosime de 0,60 m. Fragmentele ceramice se împart în două categorii: unele de pastă impură grosolană și altele mai fine cu ambele suprafețe decorate, fie cu caneluri, fie cu linii incizate, drepte sau în paranteze, fie cu mici adâncituri dispuse în șiruri. Apare și proeminența albiată la mijloc, precum și un ciob cu pictură roșie crudă.

Ultimul nivel de locuire, gros de 0,10 m despărțit de cel gumelnițean prinde, un steril de 0,20—0,30 m grosime, conține cărbune, cenușă și fragmente ceramic-dacice de pastă impură și unele romane de culoare cărămizie. Din categoria celor de import s-au găsit trei fragmente cu profilul subțire, cu angobă roșie, probabir aparținând vaselor de tip *terra sigillata*.

Prin taluzarea peretelui dinspre fundul peșterii au ieșit la iveală câteva fragmente neolitice, cu scoică pisată, de tip Gumelnița D. Din pământul de azvirlitură al vechii săpături efectuată aici de unii căutători de comori s-au mai găsit și două cioburi cu linii incise din perioada feudală.

III. PEȘTERA DE LA SOCI²

În sondajul de la gura peșterii au apărut (între 1,20—3,30 m), în pământul de culoare gălbuie fragmente ceramice dacice de pastă grosolană și altele de import romane. Pînă la 1,20 m depunerea este sterilă și provine din peșteră fiind scursă recent. Fauna de aci, constă în oase și maxilare de rozătoare, oase de pasăre, măsele de cal și o mandibulă de vulpe.

AL. PĂUNESCU și N. HARTUCHI

IV. OBSERVAȚII GEOMORFOLOGICE ȘI ALTE CERCETĂRI

S-au făcut o serie de observații geomorfologice asupra teraselor Casimcei, observații necesare încadrării geocronologice a genezei peșterilor și a epocii de locuire paleolitice.

Peșterile de la Cheia și cu deosebire peștera de la Izvor credem că sînt peșteri lagunare, ca de altfel și amîndoi pereții stîncoși abrupti cu aspect de faleză a văii Ghelengicului. Atît cheile cît și peșterile joase, cea de la Izvor și cea de la Baba,

¹ Peștera de la Baba are forma unui culoar lung de 11,60 m, iar lățimea sa variază între 1,90—2,45 m.

² Peștera de la Soci prezintă o încăpere mică de circa 5 m lungime și 4 m lățime, continuîndu-se în fund cu un culoar strîmt infundat.

au fost sculptate într-o fază mai veche de transgresiune a apelor marine care au pătruns în interglaciarul Riss — Würm în lungul văii Casimcea pînă dincolo de Cheia. După studiile geografului C. Brătescu, lacul Taşaul nu reprezintă altceva decît rămăşiţele în retragere a ultimei transgresiuni postloessiene¹.

În ce priveşte cercetările de teren făcute anul acesta în alte puncte, deşi restrînse, s-au soldat cu unele descoperiri şi observaţii noi.

În ceea ce priveşte paleoliticul de terasă, nu s-au făcut decît două cercetări, una la Saligny, unde în anul trecut au fost descoperite cîteva dovezi de locuire aparţinînd epocii szeletiene şi alta la Satul Nou, lângă Medgidia, unde arheologii S. Morintz şi N. Harţuchi descoperiseră, tot anul trecut, unele indicii paleolitice.

Cercetările de la Saligny n-au adus nici un element nou. În schimb o nouă recoltă de aşchii şi spărturi de cremene de la Satul nou, făcută de colectivul Muzeului Constanţa, pune cu totul altfel problema aşa-zisului atelier paleolitic superior de aci. Nu s-a găsit niciun fragment cît de mic al unei lame obişnuite. Dacă ar fi fost un atelier ar fi trebuit să se fi descoperit măcar un nucleu, două, dintre cele 179 piese culese de aici. În acest număr de piese nu sînt decît două aşchii cu aspect de aşchii de decorticare pe care se observă lovitura de desprindere. Majoritatea aşchiilor sînt însă plesnite de îngheţ pe anumite linii de clivare în care a pătruns apa. Majoritatea plesniturilor sînt concave, lăsînd în masa aşchiilor adîncituri alveolare. Fenomenul va trebui studiat mai deaproape la faţa locului întrucît nu este exclus ca şi piesele care par a prezenta urmele loviturilor de desprindere să fie desprinse prin presiune sau să reprezinte slabe încercări de prelucrare pe o materie primă de slabă calitate.

Patina dublă a unora arată că la desprinderile mai vechi s-au adăugat şi altele mai noi, mult mai tîrzii, chiar actuale, întrucît plesnitura este proaspătă. O dovadă cu totul în favoarea acestei observaţii este faptul că am găsit o astfel de aşchie pe suprafaţa căreia era o serie de linii de plesnire a îngheţului pătrunse pînă în inima pietrei, aşă încît a fost uşor ca această piesă să fie frîntă în mînă, obţinîndu-se şase aşchii care au aspectul general al celorlalte; deci în ceea ce priveşte paleoliticul de la Satul Nou trebuie să fim foarte prudenţi.

Menţionăm pentru vremurile mai noi postpaleolitice descoperirea unui vas de tip Hamangia, aparţinînd probabil unui mormînt, în comuna Grădina (descoperit de C. N. Plopşor), o întinsă aşezarea gumelniţeană la Cheia (descoperită de N. Harţuchi) şi bogate urme romane la Grădina (descoperire C. N. Nicolăescu-Plopşor).

În urma cercetărilor de teren şi în peşteri, făcute în cele două scurte campanii de colectivul sectorului paleolitic, aria geografică a culturii Hamangia s-a lărgit prin descoperirile de la Cheia, Grădina, Gura Dobrogei şi Tîrguşor sesizîndu-se chiar etapele de evoluţie ale acestei culturi în peştera de la Gura Dobrogei.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR

ПАЛЕОЛИТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ДОБРУДЖЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Сотрудники палеолитического сектора Археологического института и Констанцского областного музея произвели в 1957 г. раскопки и разведочные работы в пещерах на территории села Кея (Меджидийского района).

¹ C. Brătescu, *Pămîntul Dobrogei*, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă romînească*, Buc., 1928, p. 26—31.

В пещере у пункта Извор были продолжены раскопки, начатые еще в прошлом году, и было найдено много свидетельств материальной культуры эпохи палеолита и более поздней.

На палеолитической стоянке было найдено много кремневых орудий эпохи мустье: ручные рубила, отщепы, широкие ретушированные и неретушированные пластины, скребки, а также отщепы, пластины и один скребок среднего ориньяка.

Ископаемая мустьерская фауна представлена преобладающим всюду пещерным медведем, лошадью, носорогом, гиеной, оленем и быком; что касается ориньякской, — то она значительно беднее и представлена лишь медведем и диким кабаном.

Стоянка послепалеолитической эпохи в пещере и перед ней содержит много богатых керамикой слоев: неолитический (культура Хаманджия и Гумельница), раннего железа гето-дакийского периода (III в. до н.э.), дофеодалного и раннефеодалного (X в.) периодов.

В пещере у пункта Баба найдено два жилых горизонта — один неолитический (гумельницкий), а другой дакийский.

В пещере в Сочи обнаружено несколько фрагментов керамики гето-дакийской эпохи. Произведенные в Добрудже в ограниченном масштабе исследования привели и к другим открытиям: в селе Грэдина (Меджидийского района) были найдены следы типа Хаманджия и римского периода, а в Кее обширное гумельницкое поселение.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Кея. Пещера в Изворе. План раскопок 1956—1957 гг.

Рис. 2. — Кея. Пещера в Изворе. Профиль восточной стороны, участок А — В.

Рис. 3. — Кея. Пещера в Изворе. 1, скребок; 2—7, ретушированные ориньякские отщепы и пластины; 8—9, мустьерские наконечники; 10, мустьерский скребок; 11—13, мустьерские отщепы.

RECHERCHES PALÉOLITHIQUES EN DOBROGEA

RÉSUMÉ

En collaboration avec le Musée régional de Constantza, le secteur paléolithique de l'Institut d'Archéologie a procédé, en 1957, à des fouilles et sondages dans les cavernes situées sur le territoire du village de Cheia (district de Medgidia).

Les fouilles de l'année précédente ont été continuées dans la caverne d'Izvor, où l'on a découvert d'abondantes preuves de civilisation matérielle, appartenant au paléolithique et au postpaléolithique.

L'habitation paléolithique renferme des outils moustériens en silex, des coups de poing, des éclats et des lames larges, avec ou sans retouches, un racloir, ainsi que des éclats, des lames et un racloir appartenant à l'aurignacien moyen.

La faune moustérienne fossile est représentée par l'ours des cavernes, qui prédomine, le cheval, le rhinocéros, l'hyène, le cerf et le bœuf, tandis que la faune aurignacienne est pauvre, car on ne trouve que l'ours et le sanglier.

L'habitation postpaléolithique de la caverne et du terrain qui s'étend devant elle comprend plusieurs niveaux, riches en céramique néolithique (civilisation de Hamangia et de Gumelnița) de la première période de l'âge du fer, de l'époque géto-dace (IIIe siècle av.n.ère), de la période préféodale et de la haute époque féodale (Xe siècle).

Dans la caverne de Baba, on a découvert deux niveaux d'habitation, l'un, néolithique (Gumelnița) et l'autre dace.

Quelques fragments céramiques de l'époque géto-dace ont été trouvés dans la caverne de Soci.

Les recherches, du reste limitées, exécutées en Dobrogea, se sont également soldées par d'autres découvertes: à Grădina (district de Medgidia), des vestiges du type Hamangia et des restes romains, et à Cheia, un vaste établissement gumelnitzien.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Cheia. Caverne d'Izvor. Plan des fouilles des années 1956 et 1957.

Fig. 2. — Cheia. Caverne d'Izvor. Profil de la paroi Est, portion A—B.

Fig. 3. — Cheia. Caverne d'Izvor: 1, racloir; 2—7, éclats et lames aurignaciens retouchés; 8—9, pointes moustériennes; 10, racloir moustérien; 11—13, éclats moustériens.